

1943 - 1953

bonnen uit de oorlog 1940-1945

OORLOG

VERVOLGBLAD INLEGVEL		NO. DISTR. STAMKAART
K 3		1209
BONKAART K 3-31	AFHALEN OP: 1	
BONKAART K 3-30	AFHALEN OP: 30 JUNI 1944	
	AFHALEN OP: 2 JUNI 1944	
	AFHALEN OP: 8 MEI 1944	
	AFHALEN OP: 5 APR 1944	
	AFHALEN OP: 10 MRT. 1944	

	NO. DISTR. STAMKAART 013/1268	AFHALEN OP:	A-407 DK 013
A-413 DK 013	AFHALEN OP:	AFHALEN OP:	A-406 DK 013
A-412 DK 013	AFHA		
	AFHA 22		
	AFHA 25		

Verhuld zijn vruchten in de harste school
Verscholen zynde waarden in dit leven
Nochtans verstaat ons hart de klare taal
Van het symbool van Nederland gegeven

a

b

Gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog

16 augustus 1944

Op de hoek bij het huis 'Allemanstuin', bovenaan de helling van de Dammenseweg, draait een man zich om en steekt een hand op naar zijn vrouw die vertwijfeld in de deurpost staat, aan de andere kant van de weg. De man is Tjalke van der Wal, hij is niet alleen. Het groepje dat hem volgt bestaat uit militairen, Duitsers, en twee mannen in uniformen van de Nederlandse Politie. Ze hebben hem van bed gelicht. Het is zes uur in de ochtend, melkerstijd. Tjitte Folkertsma is op zijn fiets onderweg naar zijn koeien. Angstig stapt hij af, verstopt zich achter een boom en volgt het groepje met zijn ogen. Ter hoogte van de pastorie gekomen pakt een van de politiemannen zijn pistool. Een zeer luide en angstige schreeuw en drie korte knallen verscheuren de stilte. De kogels raken Tjalke in het achterhoofd. Badend in het bloed laten ze hem achter. De mannen in politie-uniformen zijn Pieter Johan Faber en zijn broer Klaas Carel uit Haarlem. De kogels die Tjalke treffen komen uit het pistool van de eerste. De Fabers werken voor de Duitse Sicherheits Dienst en zijn bloedfanatiek. Tjalke van der Wal was zich niet bewust dat hij gevaar liep, anders was hij wel ondergedoken toen daar de kans nog voor was. 'Doodgeschoten op de vlucht', rapporteren zijn moordenaars achteraf.

Klaas Carel Faber

Klaas Carel Faber overleed op 24 mei 2012 in het Duitse Ingolstadt. Er liep op dat moment een onderzoek van de Duitse justitie naar zijn doen en laten in de oorlog. Dit onderzoek was uitbesteed aan de Nederlandse recherche. Als er feiten aan het licht zouden komen waarvoor hij niet veroordeeld was, zou de officier van justitie bereid zijn geweest tot vervolging over te gaan. Bij die feiten moest sprake zijn van 'grausamkeit'. Voor zijn betrokkenheid bij de moorden in Koudum is hij nooit veroordeeld. Om die reden maakten bepaalde getuigenverklaringen uit Koudum deel uit van het dossier dat kort voor Fabers dood naar de Duitse justitie is gestuurd.

In hun glanzende zwarte Mercedes verlaten de SD'ers het dorp net zo snel als ze kwamen, om anderhalf uur later terug te zijn, gevolgd door overvalwagens en een motorfiets. Op de voorbank van de Mercedes,

a Deze kaart, gemaakt door Joh. de Vries, schildert te Sneek, circuleerde tijdens de bezetting door het land. Er zijn vijf gezichten in verborgen van leden van het toenmalige Koninklijk Huis. Beschikbaar gesteld door fam. Th. de Vries

b 15 April 1945. Een Canadese tank in 'de Buorren' te Koudum. Foto beschikbaar gesteld door Jannie Albada-Venema

d Broers Faber waren uit op wraak

Hannie Schaft liquideerde vader

HAARLEM (GPD) - De Haarlemse oorlogsmisdadiger Klaas Carel Faber (87) en zijn broer Piet hebben zich met het executeren van verzetsstrijders willen wreken voor wat Hannie Schaft hun familie heeft aangedaan. Dit blijkt uit de pleitnota van Fabers raadsman, waarop deze krant de hand heeft weten te leggen.

Op 6 juni 1944 liquideerde Schaft, die bekend werd als 'het meisje met het rode haar', samen met Jan Bonekamp de vader van de beide broers, een banketbakker in Haarlem. Deze stond bekend om zijn verraderlijke activiteiten. Voor de Hoge Raad zei Fabers advocaat in 1949 dat deze gebeurtenis Klaas Carel Faber en zijn broer ertoe had aangezet om talloze verzetsmensen in Groningen en Friesland te doden.

In de oorlog waren de beide broers als SS-ers verbonden aan het beruchte Scholtenhuis in Groningen, van waaruit ze vreselijke misdrijven pleegden. Piet schoot in augustus 1944 in Amersfoort de Friese verzetsheld Krijn van der Helm dood. Na de oorlog werden beiden ter

dood veroordeeld. Piet werd in 1948 geëxecuteerd; de straf van Klaas werd omgezet in levenslang.

Hij ontsnapte in 1952 uit de Koepel-gevangenis in Breda en vluchtte naar Duitsland, waar hem in 1954 de Duitse nationaliteit werd verleend. Onlangs drong de Duitse ex-minister van justitie Sabine Leutheuser aan op Fabers arrestatie.

Naar aanleiding van het nieuws over de wraakzucht van de broers zegt Truus Menger, een goede vriendin van Hannie Schaft: „Na uitvoerig beraad in de top van het verzet is besloten dat de vader uit de weg moest worden geruimd. Die man was echt levensgevaarlijk, net als zijn zoons. Het was een familiebedrijf in terreur.”

ingeklemd tussen de chauffeur en een bewaker, zit Gerben Ypma, een jongeman uit Leeuwarden die eerder in 1944 in Koudum is ondergedoken. Militairen verspreiden zich over het dorp, controleren de uitvalswegen en doen huiszoekingen op diverse adressen. Ook in het huis aan de Zwarteweg waar Gerben een onderduikkamertje heeft. Als lid van de Knokploeg en rayonhoofd van het district Sneek van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers, zit hij diep in het verzet. Niet bang voor zijn hachje bij riskante acties om gevangenen te bevrijden, bonkaarten te roven of verraders onschadelijk te maken. Door de Duitsers wordt dit werk als terrorisme gezien.

Duitse represaille

In de zomer van 1944 doet in Koudum voor het eerst een Knokploeg van zich spreken. Commandant is Gerben Oppewal, schuilnaam Gerard, die zijn werk als marechaussee te Franeker heeft verruild voor het verzet. Hij was ondermeer betrokken geweest bij de bekende overval op de gevangenis in Leeuwarden. In Koudum zit hij ondergedoken bij Tjalke van der Wal. Op 3 augustus 1944 pleegt hij met de Knokploeg een geslaagde overval op het Workumer distributiekantoor, onder leiding van Haitse Wiersma van de Knokploeg Sneek. De geroofde bonkaarten gaan naar het woonhuis van wijkzuster Trijntje Scheringa in Koudum, *de Reade Suster*, een struise Groningse met vuurrood haar. De kaarten zijn bestemd voor Utrecht, maar daar blijkt de zaak te zijn verraden. Op 14 augustus 1944 trapt Gerben Ypma in de Duitse val en wordt hij gearresteerd. De Koudumer verzetsstrijders duiken onder, maar Gerben moet mee naar

het SD hoofdkwartier aan de Grote Markt in Groningen, het Scholtenhuis, het ergste wat een verzetsstrijder in die dagen kan overkomen. Wie niet wil praten wordt gemarteld. 'De badmeester' heet één van die zieke geesten daar, omdat hij gevangenen onderdompelt in ijskoud water. Een voor een trekken ze de nagels van zijn vingers. Maar Gerben praat niet. Minimaal een etmaal, zo is de code onder verzetsmensen, en dat houdt hij vol. Vertrouwend dat zijn maten daarmee voldoende voorsprong hebben bij het zoeken van een goed heenkomen. Terug in Koudum slepen zijn folteraars hem uit de Mercedes en kwakken hem op het bed in zijn kamertje aan de Zwarteweg. Kogels door het hoofd en door zijn hart maken een eind aan het bestaan van Gerben Ypma. Het is woensdag 16 augustus 1944, de zon schijnt alsof er niets aan de hand is, maar in Koudum kun je een speld horen vallen. Het is de gewelddadigste gebeurtenis in het dorp in eeuwen.

Drukker Hoekstra

Wiebe Munniksma en aannemer Theunis de Vries staan ook op het lijstje van de Duitsers, maar voor hen loopt het goed af. Wiebe en Theunis, die onderduikers helpen, duiken zelf onder. Theunis in Woudsend, waar de Duitsers hem tevergeefs zoeken. Hij beleeft een benauwde dag in het turfhok van de bakker, heftig geplaagd door vlooiën en luizen. Ook drukker Johannes Hoekstra is niet veilig, maar de Duitsers weten blijkbaar niet waar hij woont. Pas na enkele uren stoppen de overvalwagens voor en achter de drukkerij annex woning in de 'Burren' en gewapende militairen omsingelen het pand. Omdat Johannes niet wil zeggen waar de door hem verborgen verzetsmensen zijn, sleuren ze hem uit zijn werkplaats.

"Ik wist dit op dat moment ook werkelijk niet. Toen hij niets uit mij kreeg, zette hij op de plaats achter mijn huis, mij een revolver in de nek", schreef hij na de oorlog in een verslag.

Zijn belager is dezelfde vent die eerder die ochtend Tjalke van der Wal doodschoot. *"Ik geef je nog even de gelegenheid, ik zal tot tien tellen en dan ga je eraan."* Hoekstra is in doodsnood. *"Sijt my net dea, sijt my net dea",* horen de burens hem roepen. *"Op het laatste moment kwam er echter een hoge Gestapo-officier (Duitscher) door de deur en gaf mijn beul een teeken, waarop hij mij los liet."* Dochter Feikje van vijftien staat voor het raam, samen met haar moeder. Als Faber haar vader loslaat en een paar stappen terug doet, richt hij zijn revolver op Hoekstra en vuurt. Maar op hetzelfde moment trekt de Duitse officier aan de arm van de schutter, waardoor de kogel afzwaait. Hoekstra slaakt een oerkreet en springt in een wilde beweging opzij. *"Wij schieten niet iedereen dood",* vermaant de officier in het Duits. *"Hij moet in Ingeltsje op syn skouder hân hawwe, it wie gewoan syn tiid noch net",* zegt Feikje daar nu over.

Na deze razzia duikt Hoekstra onder bij zijn zwager in St. Nicolaasga. Hij staat erop vóór vertrek zelf nog de rouwkaart van Tjalke van der Wal te drukken. Hoekstra, die een zwak hart overhoud aan alle in de oorlog doorstane spanningen, is journalist, drukker, uitgever en boekhandelaar. Een veelzijdig man, natuurliefhebber, schrijver en dichter, altijd bezig en begaan met de mensen in het dorp. Dochter Feikje herinnert zich het licht chaotische karakter van haar vader en de talloze keren dat hij bijvoorbeeld zijn manchetknopen weer eens zoekt. Met zijn broer in Balk geeft hij lokale kranten uit, waaronder de 'Koudumer Courant'. Al snel na het begin van de oorlog worden alle titels gecombineerd, vanwege papierschaarste, zo verdwijnt 'de Koudumer Krante' en blijft alleen 'de Balkster' over. In augustus 1942 stopt het krantenbedrijf helemaal omdat 'de Balkster' dan een verscheidingsverbod krijgt. In de beide laatste uitgaven voor dit verbod levert Johannes Hoekstra kritiek op de bezetter. De beruchte SD'er Zacharias Sleijfer gebiedt hem vervolgens in Leeuwarden te komen. *"Sleifer bracht mij de vuist onder 't kin toen ik hem niet wilde aanzien en volgens hem 'brutaal' was."* Wonder boven wonder blijft het daarbij en mag Hoekstra, onder de bedreiging van deportatie naar kamp Vucht, terug naar huis.

- c Bonnenkaarten
beschikbaar gesteld
door Sieger Falkena
- d Leeuwarder Courant
22 aug. 2009
- e Gerben Ypma ver-
stopt bonkaarten
- f Rouwkaart
Tjalke van der
Wal, gedrukt door
Johannes Hoekstra
(Archief WHK)